

A pesti hangszerkészítő céh megalakulása.

Valamely iparnak gyakorlása a középkortól kezdve bizonyos előjogokat jelentett, melyeknek megszerzése meghatározott formáságokhoz volt kötve. A céh volt az a jogi testület, amely tagjainak, bizonyos statutumok alapján, az abban lefektetett előjogokat biztosította. A céhek intézménye a XIX-ik század második feléig élt, s természetszerűleg először az elsődleges szükségletek cikkeit készítő mives emberek kapták a céhszabadalmat, majd ezek mintájára az előjogokat mindennemű ipart űző mives ember igyekezett megszerezni (csizmadiától az aranyművesig). Az olyan foglalkozást, mely a céhek keretébe nem illett bele, polgárjog alapján, mint szabad mesterséget, művéséget (Kunst) gyakorolták.

A hangszer nem tartozik az elsődleges szükségletek közé. Ilyenekre csak később, a szellemi művelődés magasabb fokán van nagyobb mennyiségben szükség s így kizárólag nagyobb gócpontokon élhetnek meg mesterségükből a hangszereket készítő mives emberek. A céhszellemtől átítatott városi polgárság körében a hangszerkészítők európaszerte azon igyekeztek, hogy valamely rokonszakmában szerezzenek mesterjogot s ezúton kerüljék el a kenyéririgységből fakadó perlekedéseket, mert pl. az orgonacsínálónak, vagy zongorakészítőnek természetszerűleg asztalosmunkát is kellett végeznie. E mivesek nálunk nagyrészt az asztalos céhben nyertek mesterjogot, míg pld. Franciaországban, hol igen szép berakásos munkákat csináltak, a legyezőkészítők céhébe léptek be. A hegedűkészítők már rátartóbbak voltak s általában szabad mesterségként gyakorolták művéségüket.

Amikor Budán és Pesten a XIX-ik század elején már annyira fel-növekedett a hangszerkészítők száma, hogy e művéség további szabad gyakorlása — tehát a konkurrencia — kezdte megélhetésüket veszélyeztetni, megegyeztek abban, hogy külön hangszerkészítő-céh létesítésére kérnek királyi privilégiumot, amire annyival inkább érezték magukat feljogosítva, mert 1813-ban a céhügy rendezésével kapcsolatban a kormányhatóság új céhszabályzati normát bocsátott ki.

1817 szeptember 9-ikén a pesti és a budai polgári orgona- és hangszerkészítők közös megegyezéssel felségfolyamodványt nyújtottak be,* amelyel az 1813-iki norma alapján céh-privilégiumot kértek. Folyamodványukban előadták, hogy ily céhszabályokkal a kalaposokat és a paszományosokat már kitüntette a Felség, kéri tehát, hogy ők is részesül-

* Főv. Levéltár: Pest, Intim.a. n. 804, 2355 és Orsz. Levéltár 1819. Civil. 10259 és 1820 Civil. 2120.

jenek eme kegyben, ami nemcsak polgári keresetük rendezését tenné lehetővé, hanem a zúgkereskedelmet is lehetetlenné tenné. Mellékelik a némely célirányos módosítással megtoldott szabályzattervet. Összehasonlítva a benyújtott tervezetet a nyomtatásban megjelent normális statutumokkal, azt látjuk, hogy a céh nevének az erre vonatkozó helyeken való betoldásán kívül, a sémán mitsem változtattak, annyira, hogy még a zárójelközötti magyarázatokat is híven belemásolták. A takság lefizetésére vonatkozó nyilatkozat természetesen nem hiányzott a folyamodványból, melyet a következő tizenegy hangszerkészítő írt alá: Herodek József, Wopaterny József, Petter Ignác, Schillinger Mátyás polgári orgonakészítők, Janitsek Károly, Habersperger József, Drüner Károly, Schwab Vilmos, Lettner Jakab, Krausz József, Laikauff Antal hangszerkészítők.

Ezt a kérvényt Bécsből a helytartótanácshoz küldötték le, az pedig 1818. március 2-ikán 6239. sz. a. véleményezés végett elküldte a Pesti tanácshoz, mely ülési határozatból április 8-ikán Goszleth Ferenc tanácsnoknak adta ki jelentéstétel végett. Goszleth a darabot elfekteti, beteg lesz, utóbb meg is hal, de a helytartótanács nyilvántartja az ügyet s félév múlva szeptember 15-én erélyesen megsürgeti az elintézését a tanácsnál, s ez október 3-ikán kiadja azt Tirnberger András szenátornak, de csak a november 11-iki tanácsülésben határozták el, hogy a darabot visszaszerzik. Tirnberger igen komolyan veszi az ügyet, kihallgatja a kérvényezőket s 1819. január 18-ikán benyújtja a tanácshoz írásbeli jelentését, mely szerint Budán 3 orgonakészítő van, akik a pestiekkel együtt céhet kívánnak alkotni, s így összesen 12-en vannak mesterek, mindenben megfelelőek. Azt javasolja, hogy részükre a céhprivilegium kieszközöltessék. A tanács ezt másnap elfogadja, ily értelemben határoz s január 23-ikáról keltezett előterjesztésében javasolván a privilegium engedélyezését, majdnem szószérint ismétli Tirnberger beadványát. Eddig jól ment az ügy, de a pesti tanács nem tudta, hogy a helytartótanács a budai tanácsot is megkérdi, ez pedig, mint a helytartótanácsnak a királyi kancelláriához intézett előterjesztéséből látható, elrontotta az ügyet, mert azt mondotta: Budán négy (tehát ném három) orgonakészítő van, akik az asztaloscéhben mesterek, a legények az asztaloscéhben szabadulnak fel, de az orgonakészítők tanítják őket, éppen ezért a budai orgonakészítők nem akarnak a privilegiumi költségekhez hozzájárulni. E nyilatkozat után a pesti hangszerkészítők kizárólag Pest részére kérték a privilegiumot. Ez ellentétek folytán többféle kérdés merül fel, melyeket megoldani nehéz, de meg azért, hogy mindennemű veszekedésnek eleje vétessék, azt javasolja a helytartótanács, hogy a kérelmes utasíttassék el és a status quo tartassék fenn. A királyi kamara végzése immár nem volt kétséges. Ez utóbbi még meghallgatta a kereskedelmi kamara szakvéleményét, melynek lényege az, hogy az örökös tartományokban is az asztalosok vagy az esztergályosok céhében lesznek a hangszerkészítők mesterek, s csupán Bécsnek és Prágának adott meg az a kegy, hogy a legény három évi tanulás és a remek elkészítése után mesterré lehet és legényeket tarthat. Ezért a pesti hangszerkészítők kérelmük elutasításáról értesítendőek. Ez a rendelet Bécsben 1820. január 7-ikén kelt. A helytartótanács már január 25-ikén értesítette a hangszerkészítőket kérvényük sorsáról; ezek természetesen nem nyugodtak meg ebben, hanem újabb utat és módot kerestek elő-

jogok elnyerésére. Megszerezték a bécsi és a prágai külön elbánásban részesülő hangszerkészítőkre vonatkozó szabályzatot és 1820. május 26-án beadványt intéztek a pesti tanácshoz, amelyben előadták, hogy: kérésüket azért utasították el Bécsben, mert a „k. k. Böhmisch-Oesterreichische Hofkanzlei“ jelentése szerint hangszerkészítő céh sem Bécsben, sem Prágában nincs. Csatolják a nevezett városok tanácsai által az ottani hangszerkészítők részére kibocsátott szabályzatokat, melyek az oly szükséges rend fenntartására zsinórmértékül szolgálnak s kéri a tanácsot, hogy — mivel ez az ő joga — részükre ilyenmő szabályzatot hagyjon jóvá.

A hangszerkészítők ötlete talpraesett volt, de nem gondoltak arra, hogy amit Bécs és Prága élvezhet, abból Pestnek nem jut, de nem is ismerhették a lojális tanács észjárását, mely a világos királyi elutasítással szemben saját hatáskörében nem merhetett oly szabályzatot engedélyezni, amely tulajdonképpen nem egyéb, mint a tilalom kijátszása. A bölcs és körültekintő tanács nem is foglalkozott e beadvánnyal s az valamelyik íróasztal fiókjában elsülyesztve egy évtizedig pihent, hogy azután elintézetlenül az előiratokhoz csatoltassék.

Dürner Károly zongorakészítő és Teufelsdorfer Péter hegedűkészítő indították meg újból a céh engedélyezése ügyét és a pesti hangszerkészítők nevében 1830. február 20-án beadványt intéztek a tanácshoz. Ebben arra kéri a tanácsot, hogy — mivel a pesti hangszerkészítők, csakúgy, mint a többi művelt városok hangszerkészítői, céhbe akarnak tömörülni — eszközölje ki a felsőbbség engedélyét a bemutatott szabályzattervezetthez. E beadványt a tanácsülés már február 24-én jelentéstételre kiadta Szloboda Mihály tanácsnoknak, aki az ügy kellő tanulmányozása után július 11-én mutatta be írásbeli jelentését, amelyet „mint senator et gremialium instrumentorum musicalium confectorum commissarius“ ír alá. Ebben előadja, hogy miután Pesten 17 hangszerkészítő van s miután a céhszabálytervezet megegyezik a Bécsben s a monarchia más városaiban levő hasonló céhekével, ezért a kérelmet pártolja. Együtt csatol egy kimutatást, mely szerint 1830-ban Pesten 9 orgona- és zongorakészítő, 5 hegedű- és 3 fafúvókészítő mester van. Sok fejtörést okozhatott e kérvény, mert csak esztendőre, az 1831. március 31-iki tanácsülésből kifolyólag kérte a tanács a helytartótanáctól az engedély kieszközlését. Ez utóbbiban még élénken élt az 1820-as elutasítás tudata, és újabb felvilágosításokat kér a tanácstól. Ez 1833. július 24-ikén megismétli a kérést s többrendbeli felvilágosítással szolgál, amelyekből kiemelendő az a magyarázat, hogy a céhre azért is szükség van, mert szakképzett legények csak céhbe jönnek Pestre, s ha a zongorakészítők nem lesznek többé kénytelenek az asztaloscéhhez tartozni, ez az intézkedés a közönség javára fog szolgálni. Ezzel az előterjesztéssel a kálvária még nem ért véget, mert a türelmetlenkedő hangszerkészítők még külön is adtak be egy felségfolyamodványt, amelyet természetesen leküldöttek a helytartósághoz, ahol most már két kérvény feküdt a szükséges iratokkal együtt, s ez csak zavart okozott, itt is, Bécsben is. Végre a sok felterjesztés eredményeként 1836. január 28-án aláíratott a pesti hangszerkészítő céhet és céhszabályait megerősítő királyi privilégium, mely hivatalos úton a tanácshoz került, itt pedig — így szól a most már magyar nyelvű ülési jegyzőkönyv — az „1836-dik esztendei martius 19-dikén Pesten tartatott Városi Tanács alkalmával

a jelenvaló kegyelmes céhbéli privilegium felolvastatott Szén Miklós főjegyző" által. Ugyancsak Szén volt az, aki a céhszabályzatnak a városi levéltárban visszatartott másolatát hitelesíti, melynek eredetije „a helybeli mnzsika eszköz csináló Mestereknek kiadatott.“

A céhprivilegium 49. §-ból áll, szól pedig

az 1— 9 pont az inasokról,

a 10—20 „ a legényekről,

a 21—28 „ a mesterekről, általában,

a 29—35 „ a mesterek kötelességeiről,

a 36 „ a temetésről,

a 37 „ az özvegyekről,

a 38—42 „ a céhösszejövedelekről,

a 43—49 „ a céhmester és a másod céhmester választásáról.

1833-ban a következő kimutatást terjesztette fel a tanács a pesti hangszerkészítőkről:

I. Orgona- és zongorakészítők:

1. Drüner Károly polgár lakik a Vadászkürtnél,
2. Schilling(er) Mátyás „ „ a Dunasoron,
3. Göttlich Gottfried „ „ az Uri utcában,
4. Laykauff János „ „ az Ujvilág utcában saját házában
5. Augustin Károly „ „ az Uri utcában,
6. Habersperger (János?) „ „ a Zöldfa utcában,
7. Schwab Mátyás „ „ az Ujvásártéren,
8. Peter Ignác polgár „ „ a Lipót templomnál,
9. Schlich (János) „ „ az Uri utcában,
10. Pachl (János) „ „ a Neumayer féle házban,
11. Bredl (?) „ „ ?
12. Seyfer Lajos „ „ a Szarka utcában Seiler János f. házban,
13. Peter Wendel „ „ ?

II. Hegedű készítők:

1. Teufelsdorfer Péter polgárüzlete van a Szerviták terén,
2. Schweitzer János „ „ „ Lipót utcában,
3. Krigler András „ „ „ Hatvani utcában,
4. Eberl Benedek „ „ „ Kalap utcában,
5. Hackhoffer Ferenc „ „ „ Schack f. házban,
6. Nagy Ferenc „ „ „ a Dunánál.

III. Fafúvó készítők:

1. Blesner Ágost polgár lakik a Terézvárosban az Ó utcában,
2. Scheilly Antal 2 „ „ a 3 Mozsár utcában
3. Scheilly Kristóf „ „ a „ „ „
4. Züll Keresztély „ „ ?

Tizenkilenc esztendő telt el az első folyamodvány benyújtásától a céhet és szabályait megerősítő királyi privilegium kiadásáig; nem csoda, ha az első folyamodók közül már csak hárman: Drüner, Petter, Schilling-er érték meg azt az örömet, hogy önálló hangszerkészítő-céhbe tartozhattak.